

קנין ד'
"ביראה"

פתח דבר:

אין חולק על גודל חשיבותה ויקרתה של יראת ה', שהרי היראה לא רק שמתרי"ג מצוות היא כמו שכתוב (דברים י, יב): "ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעימך כי אם ליראה את ה' אלוקיך", והיא מן המצוות התמידיות על האדם שלא נפסק חיובן מעל האדם לעולם אפילו רגע אחד וכמו שכתב בספר החינוך (במצוה תלב), והיא יסוד ושורש גדול לכל קיומה של היהדות.

התנא של משנתנו מייסד אבן נדבך נוסף במעמדה של היראה: היא משמשת גם כקנין ודרך להשיג התורה, ובלעדי יראת שמים אין שום ערך לדברי התורה שהאדם לומד, ורק על ידי יראת שמים משיגים דרגות ויכולים להתעלות בתורה. במאמר שלפנינו נביא בעזרה"ת הרבה מהמקורות והביאורים בסוגיא זו, ואף נתבל את הדברים בסיפורים נפלאים מגדולי הדורות.

ישנה טעות נפוצה: ה"לימוד" לשם "לימוד" משמש כערך בפני עצמו, ואין זה משנה כלל אם הוא מתוך יראת שמים טהורה, כי "העיקר שלומדים", וכל הדברים האחרים הם מעלות נפלאות, אבל גם לימוד תורה כמו שהוא חשוב הוא עד למאד ו"תלמוד תורה כנגד כולם" למרות שאין ללומד שום

קו _____ תורה דיליה

יראת שמים, את תחילתה של מחשבה משובשת זו באנו לעקור ולשרש מן היסוד. כי זאת יש לדעת ש"לימוד תורה" ללא יראת שמים אין בה שום יתרון על פני כל חכמה אחרת שלומדים ח"ו, ונבאר את הדברים:

כל אחד יכול לגדול כמו הגרי"ש אלישיב זצ"ל!

קודם שנתחיל נפתח דוקא עם מעשה שהיה:

לאחר פטירתו של מרן רשכבה"ג הגרי"ש אלישיב זצ"ל נכנס ת"ח אחד לפני חתנו מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, ותינה בפניו את צערם ויאושם של רבבות בני תורה החושבים שהנה לעולם כבר לא נזכה לגדולי וענקי תורה כדמותו של מרן הגרי"ש זצ"ל. נענה רבי חיים שליט"א ואמר: "על מה ולמה הם שבורים ומיואשים הרי כל אחד יכול לגדול לאדם גדול כמו מו"ח הגרי"ש זצ"ל", למשמע תשובתו המפתיעה שאלו שוב אותו ת"ח: "ואיך יגדלו כמו מרן הגרי"ש זצ"ל"? ענה לו הגר"ח שליט"א: "על ידי יראת שמים!".

ויש לעמוד על שורשי הדברים כי לכאורה אין כל קשר בין גדלות בתורה ויראת שמים כי לגדול בתורה צריך כישרונות, התמדה, שאיפות, וכיו"ב, אבל מה מקומה של יראת שמים בין אלו?

יראת שמים היא האוצר לדברי תורה

איתא בגמרא במסכת שבת (דף לא.): "אמר ר"ל: מאי דכתיב (ישעיה לג, ו) "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת", אמונה זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמה זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות. ואפ"ה "יראת ה' היא אוצרו". מפרש שם רבינו חננאל זצ"ל: "אי איכא יראת ה' אין ואי לא לא". ועיי"ש בדברי המאירי זצ"ל: "כבר ידעת שכל שחכמתו קודמת ליראתו אין חכמתו מתקיימת, לפיכך יהא אדם זהיר ביראת שמים שאפילו הגיע לידיעת כל השלמויות ולא היה בו יראת שמים לא הועיל כלום הוא שאמר יראת ה' היא אוצרו".

וזה הרי פשטות דברי הגמרא שאף מי שכבר יש לו קנין שלם מלימודו

קנין ד' ב"ב "ביראה" קז

בכל הששה סדרים, אם רוצה לשמור אותם זה רק על ידי יראת שמים, וכמו שכתב רש"י זצ"ל שם ד"ה היא אוצרו: "הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה לזיכרון".

והמשגיח רבי ירוחם ממיר זצ"ל היה נוהג לומר כי היראה היא הצורתא דשמעתתא של כל התורה כולה! והבן.

בלי יראת שמים אין לאדם כלום!

הגמרא (שם) ממשיכה ומביאה עוד מימרא: "אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה? קבעת עתים לתורה? עסקת בפו"ר? ציפית לישועה? פלפלת בחכמה? הבנת דבר מתוך דבר? ואפ"ה אי "יראת ה' היא אוצרו" אין אי לא לא". ומבואר שאפילו אם כבר השיג מדרגות נעלות בכל התחומים, ולא רק הלימוד היה כהוגן אלא גם השלים עצמו בציפייה לישועה ונשא ונתן באמונה וכו' אם יראת ה' היא אוצרו אזי זוכה הוא בדין ואם לאו אין מועיל לו כלום!

הקב"ה לא ישפיע חכמתו למי שאינו ירא שמים

וידועים לכל בר בי רב דברי הגאון רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל בספר נפש החיים (ש"ד פ"ה), ומחמת חיבתם נצטטם כלשונם: "ולפי ערך גודל אוצר היראה אשר הכין לו האדם, כן על זה הערך יוכל ליכנס ולהשתמר ולהתקיים בתוכו תבואות התורה כפי אשר יחזיק אוצרו.

כי האב המחלק תבואה לבניו, הוא מחלק ונותן לכל אחד מדת התבואה, כפי אשר יחזיק אוצרו של הבן אשר הכין על זה מקודם. שאף אם ירצה האב, וידו פתוחה ליתן לו הרבה, אמנם כיון שהבן אינו יכול לקבל יותר, מחמת שאין אוצרו גדול כל כך שיוכל להחזיק יותר, גם האב אי אפשר לו ליתן לו עתה יותר, ואם לא הכין לו הבן אף אוצר קטן, גם האב לא יתן לו כלל, כיון שאין לו מקום משומר שתתקיים אצלו.

כן הוא יתברך שמו, ידו פתוחה כביכול להשפיע תמיד לכל איש מעם

קה _____ תורה דיליה

סגולתו רוב חכמה ובינה יתירה, ושתתקיים אצלם, ויקשרם על לוח לבם, להשתעשע איתם בבואם לעולם המנוחה ותלמודם בידם. אמנם הדבר תלוי לפי אוצר היראה שתקדם אל האדם, שאם הכין לו האדם אוצר גדול של יראת ה' טהורה, כן ה' יתן לו חכמה ותבונה ברוב שפע כפי שהחזיק אוצרו, הכל לפי גודל אוצרו.

ואם לא הכין האדם אף אוצר קטן, שאין בו יראתו יתברך כלל ח"ו, גם הוא יתברך לא ישפיע לו שום חכמה כלל, אחר שלא תתקיים אצלו, כי תורתו נמאסת חס ושלום, כמו שאמרו רבותינו ז"ל.

ולב מי לא ירעד למשמע מילותיו הנוקבות!

"בת בתחילה סימן יפה לבנים"

להמתיק הדברים עוד נביא מה שכתב ה"שב שמעתתא" זצ"ל בהקדמתו, הדנה ידוע שהזוהר הקדוש נוהג לכנות את היראה בשם "בת" ואת התורה בשם "בן", וכתב שאפשר להבין לפי זה על דרך רמז את מאמר חז"ל במסכת ב"ב (דף קמא.): "בת בתחילה סימן יפה לבנים" כלומר - "בת בתחילה" היינו היראה, זה "סימן יפה לבנים" היינו לתורה, כי אין לך סימן יפה לתורה אלא במי שיראתו קודמת לחכמתו שעל ידה התורה מתקיימת.

וביאר בזה באופן נפלא מה שכתוב בפרשת האזינו (דברים לב, יט-כ) "וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפוכות המה בנים לא אמן במ", היינו שהקב"ה רואה את מה שמקדימין את ה"בן" ל"בת", פירוש תורה ליראה, ומתמלא הוא בכעס עליהם, ולכן ממשיך הפסוק ואומר "ויראמר אראה מה אחריתם כי דור תהפוכות המה" שהם דור שמהפכין את הסדר הראוי והנכון, ועל ידי כך "בנים לא אמן במ" פירוש, גם התורה לא תתגדל ותתקיים בהם, הפלא ופלא!

"רוצה ה' את יראיו"

ולכשנתעמק בענין נמצא שיש דרכים נוספות לבאר את הסיבה שרק בעל יראת שמים זוכה וקונה התורה.

קטן ו' ב' ביראה" (קמז, יא): "רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו", ופירש

כתוב בתהלים (קמז, יא): "רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו", ופירש בזה הרוקח זצ"ל: שה' רוצה לעזור ולסייע את יראיו היראים מלפניו. וברור לכל בר דעת שמי שהקב"ה בכבודו בעצמו רוצה לעזור לו, שודאי יצליח בכל דרכיו, ובכלל זה שתהא לו סייעתא דשמיא מיוחדת שהתורה הנלמדת תעשה קנין בנפשו, מפני שאם הקב"ה רוצה לעזור לו מי יכול לעכב?

וכך היה מרגלא בפומיה של בעל הברכת שמואל זצ"ל: "התורה היא בעלים על עצמה, ואינה הולכת אלא למי שהיא רוצה ללכת" כי לא שייך שתשכון התורה במי שאינו ירא שמים. וגם אם אדם ילמד בלי סוף תורה, היא מצדה לא תשכון אצלו אם אינו ירא שמים...

"סוד ה' ליראיו"

טעם נוסף לכך שהיראה היא מקניני התורה: על פי מה שכתוב בתהלים (כה, יד) "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם", ומבואר מפשוטו של מקרא שהקב"ה מגלה סודות התורה לאלה שיש להם יראת שמים. וסודות התורה אין הכונה דוקא הנסתרות מסתרי תורה, אלא כמו שהביא הדרכי חיים מהגר"א זצ"ל שזה "עומק העיון לגלות המטמוניות בגמ' ותוס' והראשונים ז"ל". וכעין שמצינו כמה פעמים שהראב"ד זצ"ל כותב: "כך נתגלה לי מסוד ד' ליראיו".

וכעין זה כתוב בספר החובות הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג): ש"אם האדם ירא ויפחד ממנו יתברך תמיד, אז הקב"ה יפתח לו שערי ידיעתו ויגלה לו סודות חכמתו".

הירא את ה' זוכה להשראת השכינה

ובנותן טעם להביא מדברי הרמח"ל זצ"ל בדרך ה' (ח"ד פ"ג): "והנה היראה הזאת (יראת הרוממות) היא מטהרת את האדם מחשך חומריותו וגופניותו, ומשרה עליו השראת השכינה. וכפי שיעור היראה כן יהיה שיעור הטהרה וההשראה. ומי שמגיע להיות ירא ביראה זאת תמיד, תהיה השכינה שורה עליו תמיד. ודבר זה נמצא בשלימות במשה רבינו ע"ה שאמרו עליו: "יראה

קי _____ תורה דיליה

לגבי משה מלתא זוטרתא היא", וכן זכה להשראת שכינה תמידית. והנה הדבר קשה לשאר בני האדם ששיגוהו כראוי, אמנם כפי מה ששיג ממנה, כן יהיה כח טהרתו וקדושתו, כמ"ש. ובפרט בעת התעסקו במצות או בתלמוד, שהנה היא לו תנאי הכרחי לשלימות התלמוד ההוא או המצוה ההיא".

ואם כך פני הדברים הרי פשוט שמי שזוכה להשראת השכינה, יזכה גם כן לגדול לדבוק ולהצליח בתורה ללא שיעור.

"כמה יראת שמים צריך בשביל לענות כזה תירוץ"

להנתבאר: הגדלות בתורה תלויה במדת יראת שמים של הלומד. ויש סיפור ידוע עם מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל שפעם באמצע השיעור הקבוע הקשה כמה קושיות עצומות על איזה רש"י תמוה, ושאל את שומעי השיעור: "שמא יש מי מביניכם שיכול לתרץ דברי רש"י ז"ל הללו"? אף אחד לא ההין לענות לו, עד שקם בחור אחד ותירץ הכל על נכון בטוב טעם ודעת. מרן הגרי"ז זצ"ל כל כך יצא מהתפעלות מהתירוץ הנ"ל עד שקפץ ואמר: "אוי, כמה יראת שמים צריך כדי לענות תירוץ זה!".

סוד הצלחתו של החזו"א זצ"ל

ידוע לכל המתמצא בתורתו של מרן החזו"א זצ"ל, שכל תלמודו היה בידו בלי שום שכחה, ושמועותיו היו מחוורות לו כשמלה ומאירות ושמחות כנתינתן מסיני, כל אחד שואל את עצמו מהו סוד הצלחה המופלאה לגדלות כזו בתורה.

יש להביא מה שהגאון רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל שמע מרבינו בעל הקהלות יעקב זצ"ל אשר נהג לדבר בהערצה ובהכנעה נוראה על מרן החזו"א זצ"ל וכך היה אומר:

דבר פלא ראינו אצל החזו"א זצ"ל: עד יומו האחרון לא שלטה בו שכחה, בכל ענין שהיו מדברים איתו בכל מקצועות התורה, נראה היה הדבר כאילו עכשיו למד את הענין הזה. הוא ידע הכל על בוריו, את הסוגיות עם שיטות

קנין ד' ב"ב "ביראה" _____ קיא

הראשונים והמסקנות להלכה. ומדובר אפילו על ענינים וסוגיות שלמדום לפני שלושים וארבעים שנה, והכל הכל בלי יוצא מן הכלל היה כתוב על לוח ליבו הטהור, וחקוק במוחו הקדוש.

ושאלתי את מרן הקה"י זצ"ל במה זכה לזה החזו"א זצ"ל? האם בגלל שהרבה לחזור על תלמודו עד בלי די?

השיב לי רבינו הקה"י זצ"ל: ודאי שבלי לחזור הרבה אי אפשר לזכור. אבל הלא הגמרא אומרת במסכת מגילה (דף ו: ש"לאוקמי גירסא" שלא תשתכח ממנו סייעתא מן שמיא הוא, ולהחזו"א זצ"ל הייתה סייעתא דשמיא שלא תשתכח ממנו תורתו, בזכות צדקתו העצומה, בזכות היראת שמים הנוראה שלו אשר פחד ד' והדר גאונו חפף עליו תמיד כל הימים. ויעל על ראשו את מוראם של ארבעת חלקי השולחן ערוך, והיה חרד על דקדוק הדין כחד מקמאי. ובזכות כל זה זכה לסייעתא דשמיא ולכן נתגדל להיות רבינו החזון איש זצ"ל.

וזה לימוד מוסר לנו אזובי הקיר, שרק עם הרבה יראת שמים טהורה ואמיתית נוכל לעלות בתורה.

מדוע התקבל הספר "קצות החושן"?

וידוע שהאדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל אמר שהסיבה שהספר "קצות החושן" נתקבל כל כך בעולם אף שלא היה מפורסם בדורו, מכיון שלימוד התורה של רבינו בעל ה"קצות החושן" היה מתוך יראה גדולה, וקודם שישב ללמוד היה הולך לחדר מיוחד לעשות תשובה בבכייה עצומה וצעקות גדולות ונשא תפילה מעומק לבו שלא יהיה חלילה בכלל מה שנאמר בתהלים (ג, טז) "ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי", והיה חוזר על הפסוק הזה כמה וכמה פעמים.

"יראת ה' ראשית דעת"

עוד קשר הדוק בין תורה ליראת ה', מצינו בפירוש הגר"א זצ"ל על משלי (א, ז), וכך אומר שלמה המלך ע"ה: "יראת ה' ראשית דעת חכמה

קִיב _____ תורה דיליה

ומוסר אוילים בזו", ופירש הגר"א זצ"ל: שהיראה הוא ראשית והתחלת הדעת, כענין שאמרו חז"ל באבות (פ"ג מ"ט) "כל שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת", והוא: מפני שאם אין בו יראת ה' אז הוא אויל ואוילים "חכמה ומוסר בזו", מפני שאם יש באדם יראת ה' ולומד לדעת כדי שיהיה יודע ממה לשמור את עצמו, דרך האדם, שכשרוצה את הדבר ומצאו חביב עליו ושמור בו, אבל אם אין לו יראת ה' ואינו מתירא מן החטא, אף שלומד כמה פעמים, לא ימצא, כי אינו לומד כדי שידע ממה להזהר, "וכל מלתא דלא רמיא עלה לאו אדעתיה", ולכן אף שילמדו, החכמה ומוסר יהיה בזוי אצלם ולא יהיה מתקיים בהם.

ובספר משנת חכמים הביא את דברי המדרש רבה (דברים פ"א, ו): "אמר הקב"ה לישראל: חייכם, כל החכמה וכל התורה דבר אחד קל הוא". ופירש בעץ יוסף: "קל הוא, שכל התורה והחכמה דבר אחד היא וקל להשיגם אם יש לו לאדם יראת שמים". וזה המשך דברי המדרש: "כל מי שמתירא אותי ועושה דברי תורה, כל החכמה וכל התורה בליבו, שנאמר "ראשית חכמה יראת ה'".

הלומד ואין בו יראת שמים...

עד כאן הראנו לדעת את מעלתו של בעל יראת ה' שזוכה לתורה, עתה נביא מספר מקורות על אפסיותו של מי שלומד תורה אך אין בו יראת שמים.

איתא במדרש רבה (שמות פ"ל, יד): "אתה מוצא אדם שונה מדרש הלכות ואגדות ואם אין בו יראת חטא אין בידו כלום! משל לאדם שאמר לחבירו, יש לי אלף מידות של תבואה, יש לי אלף מידות של שמן, ואלף של יין. אמר לו חבירו: יש לך כלים ליתן אותם בהם? אם יש לך, הכל שלך, ואם לאו אין בידך כלום!"

כי אף שלומד "הכל" אבל אם אין יראת שמים המשמשת לכלי קיבול עבור התורה נמצא שאין בידו כלום!

קנין ו' ב"ב "ביראה" _____ קיג

יראת שמים - השער והמפתח לתורה

ובגמרא במסכת יומא (דף עב:) מובא: "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: אוי להם לשונאיהן של ת"ח שעוסקין בתורה ואין בהן יראת שמים. מכריז רבי ינאי: חבל על דלית ליה דרתא ותרעה לדרתיה עביד". ופרש"י זצ"ל: "חבל על מי שאין לו חצר, אך עושה לו שער לחצר, שהתורה אינו אלא שער ליכנס בה ליראת שמים, לכך צריך שתקדים לו יראת שמים". דברים אלו חידוש הם, שהתורה היא בגדר שער ומפתח להגיע אל היראת שמים.

וכעין זה אמרו חז"ל במסכת שבת (דף לא.): "אמר רבה בר רב הונא: כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו". ופרש"י זצ"ל שיראת שמים דומה לפתחים חיצוניים "שדרך להם נכנסים לפנימיים".

ובזה יאירו דברי הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א בארחות יושר (ערך תורה) וז"ל: "והרוצה להיות ת"ח אמיתי צריך לשקוד הרבה על התורה וללמוד בהתמדה, והדבר ידוע בישיבות, שלא בעלי הכשרון הצליחו בדרך כלל, אלא המתמידים. והחילוק בין בעל כשרון לשאינו בעל כשרון הוא, שמי שאינו בעל כשרון צריך ללמוד את הענין עוד חצי שעה או שעה אבל אח"כ שניהן שוים, ואפילו מי שחלש מאוד בכשרון, אם יתמיד, כבר הבטיחו חז"ל שיצליח, "ובלבד שיהא ירא שמים".

מכל אלו נראה שהדרך היחידה ללמוד תורה באופן שיצליח על ידה לגדול ולעלות ושיתקיימו המעלות בידו, היא על ידי יראת שמים.

מי ראוי להערכה "דחיל חטאיך" או "בר אוריין"?

הגמרא במסכת שבת (שם:) מלמדת אותנו יסוד חשוב מאוד, וכה מספרת הגמרא:

"רבי סימון ורבי אלעזר הוו יתבי, חליף ואזיל רבי יעקב בר אחא. אמר ליה חד לחבריה: ניקו מקמיה, דגבר דחיל חטאיך הוא" כלומר: נקום לכבודו

קיד _____ תורה דיליה

של רבי יעקב בר אחא שירא חטא הוא, "אמר לו איך: ניקו מקמיה; דגבר בר אוריין הוא", כלומר נקום לפניו מפני שהוא תלמיד חכם. "אמר ליה: אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא - ואמרת לי את בר אוריין הוא?" ופירש"י זצ"ל: "כלומר אתה מיעטת בשבחיו".

רואים מהגמרא בבירור שאין התואר לאדם שהוא "בר אוריין" נחשב כלל לעומת התואר שהינו "דחיל חטאין", מכאן שהדרך הנכונה להעריך את גדלותו של אדם היא לבחון עד כמה הוא ירא שמים.

ועל פי הגמרא הנ"ל נהג להעיר הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל (ספר דרכי החיים עמ' שמא) שבכל ישיבה מקובל לחלק את התלמידים לקטגוריות של "בעלי כשרונות", "בינוניים", ו"חלשים", אך האמת שצריך לשים בראש המדרגה את אלו שהם "דחיל חטאין" דהיינו בעלי יראת שמים, ואם יעריכו את אלו כפי המגיע להם תהא לכך השפעה אדירה על כל האוירה בישיבה, כי כך ידעו כל תלמידי הישיבה שהתואר של "בן תורה" ניתן רק לזה שהוא "דחיל חטאין", וח"ו להעריך תלמיד בעל כשרון הרחוק מיראת שמים, שבכך נותנים יד לביטולה של תורה!

גדלות האדם - לפי היראת חטא שבו

וכזו ראינו גם חזינו אצל גדולי ישראל בנוגע לכמה תחומים שכאשר העריכו אדם היה זה לפי מדת יראת החטא שמקננת בו, ונביא כמה דוגמאות:

פעם נכנס אדם גדול למרן החזו"א זצ"ל וסיפר לו שיש לו בת שהגיעה לפרקה ועומדות לפניו שני הצעות שידוכין. האחת: בחור שהוא למדן גדול, והשנייה: בחור שגם הוא למדן אך לא הגיע לדרגתו של הראשון, השאלה היתה את מי משניהם להעדיף? השיב לו רבינו החזו"א זצ"ל: אין לבחון רק את הלמדנות בהצעת שידוך, כי יש למדנים שבהגיע מצבים מסויימים בחיים למדנותם תכלה ולא יהיה לה המשך. שוב שאלו השואל: איך ניתן להבחין בזה? השיבו החזו"א זצ"ל: "אם רואים שהוא דבוק ביראת ה' ובמידות טובות, יש לזה המשך, ואם הוא חסר מהם, אזי בכך זה נגמר".

יש להוסיף באותו נושא את דברי הגאון רבי אברהם דנציג זצ"ל בספרו חיי אדם (כלל קמג) שכותב בזה"ל: "הגם שבודאי יותר טוב כאשר יהיה אדם ירא שמים אף שהוא עם הארץ, יותר ויותר טוב מלמדן ואין לו יראה, כמו שכתוב במשלי (יט, א) "טוב רש הולך בתומו מעיקש שפתיו" רוצה לומר: טוב רש בתורה והולך בתומו, מלומד תורה בלא יראה שנקרא תורתו רק עיקשות פה".

גם כשעולה הנושא של בחירת ישיבה מתאימה יש משקל כבד להיראת שמים, וכבר שאלו את מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בבחור שמציעים לו ללמוד בישיבה טובה מאוד שמשקיעים שם בעיקר ביראת שמים, אבל רמת הלימוד שם פחותה משאר הישיבות, אך בענין יראת שמים רואים שם ב"ה תוצאות טובות מאוד על התלמידים. ועומדת בפניו גם הצעה ללמוד בישיבה בה רמת הלימודים גבוהה מאוד, לעומת זאת בנושא של יראת שמים ההשקעה פחותה יותר, היכן עדיף ללמוד? והשיב רבינו הגריש"א זצ"ל: "שילך לישיבה שמשקיעים יותר ביראת שמים, יראת שמים הוא העיקר".

וכה סיפר הגאון רבי חיים ברים זצ"ל: אחד נכנס פעם לחזו"א זצ"ל ופיו מלל ברוב חיל דברי תורה (והעידו עליו שיודע ב' התלמודים בבלי וירושלמי בעל פה), ומרן החזו"א זצ"ל ישב כל אותה העת ולא התפעל ממנו ולא כלום. כשיצא, התבטא מרן עליו שאין לו שום שייכות עם התורה. וכמאמר חז"ל: "אי יראת ה' היא אוצרו אין ואי לאו לא!"

מדוע אין היום גדולים כמו הגרעק"א זצ"ל?

כמו כן התבטא פעם החזו"א זצ"ל ואמר בזה הלשון: "בעלי כשרונות כמו הגרעק"א זצ"ל יתכן ויש בנו גם כהיום הזה, אולם דרגת היראת שמים כמו שהיה להגרעק"א זצ"ל אין זה איתנו כהיום, ולכן, אין איתנו גדולים כדרגת הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל".

מכתב נזרא ממרן הרב שך זצ"ל

ומה טוב לצטט ממכתבו של מרן הרב שך זצ"ל (מכתבים ומאמרים ח"א) שם תוך כדי שהדריך צורב צעיר במעלות התורה ביטא את השקפתו הברורה

קטז _____ תורה דיליה

בענין, ומפני חשיבותו נעתיק את לשונו: "אבל העיקר שתהיה שקוע בלימוד, וביחד עם הלימוד תעלה גם ביראת שמים, כי אם אין יראה אין חכמה. ומימי לא ראיתי מי שאין בו יראת שמים, שיודע ללמוד, וכל אלו שנדמה להם שהם יודעים ללמוד אף שאין יראת השם בוער אצלם, תדע שכל תורתם מן השפה ולחוץ, ולא בהם חפץ ה' ואין תורתם אמת, כי אין להם סייעתא דשמיא, ובלי סייעתא דשמיא אי אפשר להשיג למעלת התורה כמבואר באבות במ"ח דברים התורה נקנית".

מה יש לנו להוסיף על הדברים הללו!

"תצליח בתורה וביראת שמים!"

החזון איש זצ"ל בירך פעם ילד קטן בן שש, וכך איחל לו: "תצליח בתורה, ותהיה בעל יראת חטא ובעל יראת שמים". כעין נוסח זה ממש זכיתי אני לשמוע מפיו של ראש ישיבת מיר הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל כשלקחתי את בני הי"ו לברכה וכך אמר לו: "שתהיה גדול בתורה וביראת שמים". בשעת מעשה שמתי את לבי כיצד הדגיש את המילים **"וביראת שמים"**.

דברים נוראים מספר חסידים

בספר חסידים (סי' שעד) כתב דבר נורא מאוד בענין תלמידי חכמים שאין בהם יראת שמים וז"ל: "והנה הקב"ה מנהיג עולמו, כשירצה לתת גדולה לאדם, יהיה לו ולזרעו עושר כדי שישלם לו בזה העולם, ותדע שהרי כמה וכמה בעלי תלמוד ואין בהם יראת שמים, ויהיו להם תלמידים הרבה, הכל כדי לכבדם בזה העולם. ואינו ראוי לכך, אלא כמו שנותן עושר לאדם כדי שיהיה נחשב ונכבד בעיני הבריות. ויש שאינם יראי ה' ואין בידיהם מעשים, ואף על פי כן נודעים ונכבדים, ולא מפני זכותו, אלא שנותנים לו זכותו של אבותיו ושל אמותיו, כדי שלא יהיה לו שכר לעוה"ב!"

יראת שמים - כמו הקשר בהוט של מרגליות

בהקדמה לספר ארחות צדיקים איתא: "שלמה חכם גדול היה מכל האדם והיה מלך על התחתונים ועל העליונים, ואחר שראה כל המעשים וניסה כל

קנין ד' ב"ביראה" קיז

הדברים והודיע חכמתו, סתם כל דבריו ואמר שסוף כל דבר הוא יראת השם. וזה שנאמר בקהלת (יב, יג) "סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם". וכן התחיל במשלי "יראת ה' ראשית דעת".

ובהמשך דבריו כתב שכל מי שרוצה להביא נפשו לידי מידות טובות צריך לערב יראת שמים עם כל מידה ומידה, כי יראת השם היא הקשר המחזקת את כל המידות, ודומה הדבר לחוט שהכניסוהו לתוך חורי המרגליות, וקשרו קשר בתחתיתו להחזיק כל המרגליות, אין ספק שאם יתנתק הקשר יפלו כל המרגליות, כמו כן היראת שמים מחזקת כל המידות ע"ש.

מי שאין לו יראת שמים אינו בגדר אדם

דבר מבהיל ביותר כתב הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל (מובא בקובץ מאמרים): "סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם", הכונה בזה, שלא יעלה על דעתך לאמר כי יראת השם היא מעלה באדם, ומי שאין בו יראת השם הוא גם כן אדם אלא שחסר לו המעלה הצריכה, על זה בא הכתוב להשמיענו שאינו כן, כי מי שאין בו יראת שמים אינו אדם כלל רק בעל חי, כי זה כל האדם וזולת זה אין לו מדרגת אדם!

ואיכות האדם תלויה רק במידת היראת שמים אשר בקרבו, אם מעט ואם הרבה, דהיינו, אם יש בו יראת שמים במידה מרובה, הוא אדם גדול. ואם במידה מועטת, הוא אדם קטן. ואם אין לו כלום, אינו אדם כלל רק בעל חי בתמונת אדם!"

חכמה ויראה אחת המה

וראיתי בספר מכתב מאליהו (ח"ג עמ' 48) שכותב שיש עיקר גדול שרבים טועים בו שבטוחים הם שעלייה בתורה ועלייה ביראת שמים הם שני דברים נפרדים, והם סותרים זה לזה, מפני שאין אפשרות להתמסר לשניהן כאחת, ומי שמשקיע בשניהם מחריב את הכל! זוהי טעות גדולה שהרי חז"ל (שבת דף לא.) הורונו את ההיפך: שאפשר ללמוד את כל התורה, ואפילו

קִיחַ _____ תורה דיליה

הכי אם "יראת ה' היא אוצרו" מוטב, ואם לאו בלי אותו "קב חומטין" של יראת שמים מוטב שלא למדת כלל! וכל כך למה? כי חכמה ויראה באמת אחת הן, וזו בלא זו אינה כלום!

וכן היה אומר החזו"א זצ"ל: "מה אפשר לעשות שהקב"ה עשה חוזה כזה שבלי יראת שמים אי אפשר לדעת ללמוד". והיה מציין דוגמאות למכביר מגדולי הדורות: בעל ה"עליות דרבינו יונה" זצ"ל איך מגיע אליו פתאום ה"שערי תשובה", "הרא"ש" זצ"ל איך הגיע אליו ה"אורחות חיים להרא"ש", אלא כל זאת מפני שאין דרך אחרת, בלי יראת שמים ומידות טובות לא תיתכן הצלחה בלימוד התורה!

מה יש להקב"ה בעולמו? ד' אמות של הלכה או יר"ש?

באותו ענין - בספר משנת רבי אהרן (ה"א מאמר הן יראת ה' היא חכמה) הביא שתי גמרות הנראות לכאורה כסותרות זו את זו: במסכת ברכות (דף ח.ה.) כתוב: "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד". ומאיך מצאנו שבמסכת שבת (דף לא:) כתוב: "אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד".

וכתב לבאר שבעצם לא רק שאין כאן סתירה אלא ששני הדברים הם היינו הך. כי הרי כתוב בדניאל (ב, כא) "יהב חכמתא לחכימין", ו"חכימין" הם אלו שיש בהם "ראשית חכמה יראת ה'", ולכן ברור שמי שיש לו יראת שמים זוכה הוא לשפע חכמה אמיתית לכוין להלכה.

ומן האי טעמא פירשו חז"ל במסכת סנהדרין (דף צג:) את הפסוק (שמואל א, טז, יח) "וה' עמו" - שהלכה כמותו בכל מקום, מכיון שבכדי לכוין להלכה ולאמיתה של תורה צריך לזכות לחכמה אמיתית המושפעת עליו רק כאשר השי"ת עמו.

וכמו שמצינו בפרשת דיינים שכתוב בתורה (שמות יח, כא) "יראי אלוקים אנשי אמת שונאי בצע", ולכאורה יש לשאול למה הזקיק הכתוב שהדיינים יהיו גם יראי ה', הלא מדובר באנשי אמת ושונאי בצע, וודאי יפסקו את הדין כפי שהוא באמת ולא יטו אותו. אלא הביאור הוא שצריכים יראי ה'

קנין ד' ב"ב "ביראה" _____ קיט

כדי שיכוונו להלכה, שבדין תורה מצויים כמה צדדים וספיקות, וצריכים שיהיה השי"ת עמם שיזכו לעמוד על האמת, וזה אפשר דוקא כשיש בהם אוצר של יראת שמים.

ובכך יובן מה ש"אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד" ואין זה סותר כלל למה שכתוב ש"אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים", כי באמת שניהם משלימים זה את זה.

במה יש להשקיע? בפרנסה או ביראת ה'?

בעל החידושי הרי"ם זצ"ל נהג לומר: יש שני דברים שהעולם עושים בהיפך ממה שצריך לעשות.

הנה שערי "פרנסה" הם בידו של הקב"ה, וכמו שכתוב (דברים כח, יב) "פתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך", וכן אמרו חז"ל במסכת תענית: (דף ב:) שהמפתח של פרנסה היא בידו של הקב"ה בלבד, ודוקא בעניני פרנסה רואים איך שכל אחד ואחד רודף אחר פרנסתו ומחשב ומטכס עצות כיצד להרויח יותר, ועוסק בזה בכל כוחו יומם ולילה לא ישבותו ואינו משליך על ה' יהבו.

לעומת זה במה שנוגע ל"יראת שמים", הרי רק זה שואל מאיתנו הקב"ה כמו שנאמר (דברים י, יב) "ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעימך כי אם ליראה", ובמסכת ברכות (דף ג:) אמרו: ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", דהיינו שבעניני יראת שמים צריכים לדאוג יומם ולילה ולחפש עצות ותחבולות איך להשתלם במדה, כי אם אין אני לי מי לי וכמו שהאריך בעל ה"מסילת ישרים" בראש ספרו, ודוקא בזה אנו נוהגים להשליך את הכל על הקב"ה ולהפחית את ההתעסקות למינימום.

לו רק השבנו את ההשתדלות למקומה הראוי, כמה היינו מטיבים לעצמנו!

עדותו של המשגיח רבי נתן וואכטפויגל זצ"ל

לסיום הנני רוצה להביא מה שמובא בספר לקט רשימות (אלול) מהמשגיח רבי נתן וואכטפויגל זצ"ל שנהג לומר: "במשך השנים הארוכות בישיבה

קב _____ תורה דיליה

הקדושה, ראיתי בחוש שכל אלו שהיה להם שייכות לתפילה ומוסר נשארו בני תורה, וגדלו להיות ראשי ישיבות, תלמידי חכמים, מרביצי תורה, דינים, רבנים, מלמדים ושאר כלי קודש. אבל אלו שלא היה להם שייכות לתפילה ומוסר, לא נשארו בתורה!"

מכל הדברים שלמדנו המסקנה המתבקשת היא: חובה עלינו להתרגל ולהתמיד בלימוד מוסר, כי רק על ידי זה נוכל לקבל מעט יראת שמים, שבה תלויה כל העליה בתורה, ובכלל יש לזכור שבלי יראת שמים "מה יתרון האדם מן הבהמה!"

